YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (viides jaosto)
18 päivänä toukokuuta 2000 *

Asiassa C-301/98,

jonka College van Beroep voor het Bedrijfsleven (Alankomaat) on saattanut EY:n perustamissopimuksen 177 artiklan (josta on tullut EY 234 artikla) nojalla yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi saadakseen tässä kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa

KVS International BV

vastaan

Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

ennakkoratkaisun eläinten terveyttä koskevista vaatimuksista yhteisön sisäisessä naudansukuisten kotieläinten pakastetun siemennesteen kaupassa ja tuonnissa 14 päivänä kesäkuuta 1988 annetun neuvoston direktiivin 88/407/ETY (EYVL L 194, s. 10) 3 artiklan ja saman direktiivin liitteessä B olevan I luvun 1 kohdan b alakohdan, sekä sellaisena kuin se on alkuperäisessä muodossaan että sellaisena kuin se on muutettuna direktiivin 88/407/ETY muuttamisesta ja sen soveltamisalan laajentamisesta koskemaan nautaeläinten tuoretta siemennestettä 30.6.1993 annetulla neuvoston direktiivillä 93/60/ETY (EYVL L 186, s. 28), tulkinnasta sekä tämän direktiivin pätevyydestä,

* Oikeudenkäyntikieli: hollanti.

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (viides jaosto),

toimien kokoonpanossa: ensimmäisen jaoston puheenjohtaja L. Sevón (esittelevä tuomari) sekä tuomarit P. J. G. Kapteyn, P. Jann, H. Ragnemalm ja M. Wathelet,

julkisasiamies: A. Saggio,
kirjaaja: hallintovirkamies L. Hewlett,

ottaen huomioon kirjalliset huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

— KVS International BV, edustajinaan asianajaja P. E. Mazel, Leeuwarden, ja asianajaja T. Knoop, Groningen,

— Alankomaiden hallitus, asiamiehenään ulkoasiainministeriön eurooppa-oikeuden yksikön päällikön tehtäviä hoitava oikeudellinen neuvonantaja M. A. Fierstra,

— Ranskan hallitus, asiamiehinään ulkoasiainministeriön oikeudellisen osaston jaostopäällikkö K. Rispal-Bellanger ja saman osaston apulaisulko-asiainsihteeri C. Vasak,

— Euroopan unionin neuvosto, asiamiehinään oikeudelliset neuvonantajat M. Sims ja G. Houttuin,

— Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehenään oikeudellinen neuvonantaja T. van Rijn,

ottaen huomioon suullista käsittelyä varten laaditun kertomuksen,

kuultuaan KVS International BV:n, edustajinaan asianajajat P. E. Mazel ja T. Knoop, Alankomaiden hallituksen, asiamiehinään M. A. Fierstra ja ulkoasiainministeriön eurooppaoikeuden yksikön oikeudellinen apulaisneuvonantaja J. van Bakel, Ranskan hallituksen, asiamiehenään C. Vasak, neuvoston, asiamiehinään M. Sims ja G. Houttuin, ja komission, asiamiehenään T. van Rijn, 18.11.1999 pidetyssä istunnossa esittämät suulliset huomautukset,

kuultuaan julkisasiamiehen 27.1.2000 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 College van Beroep voor het Bedrijfsleven (Alankomaat) on esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle 17.7.1998 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut yhteisöjen tuomioistuimeen 31.7.1998, EY:n perustamissopimuksen 177 artiklan (josta on tullut EY 234 artikla) nojalla ennakkoratkaisukysymyksen eläinten terveyttä koskevista vaatimuksista yhteisön sisäisessä naudansukuisten kotieläinten pakastetun siemennesteen kaupassa ja tuonnissa 14 päivänä kesäkuuta 1988 annetun neuvoston direktiivin 88/407/ETY (EYVL L 194, s. 10) 3 artiklan ja saman direktiivin liitteessä B olevan I luvun 1 kohdan b alakohdan, sekä sellaisena kuin se on alkuperäisessä muodossaan että sellaisena kuin se on muutettuna direktiivin 88/407/ETY muuttamisesta ja sen soveltamisalan laajentamisesta koskemaan nautaeläinten tuoretta siemennestettä 30.6.1993 annetulla neuvoston direktiivillä 93/60/ETY (EYVL L 186, s. 28), tulkinnasta sekä tämän direktiivin pätevyydestä.

2 Nämä kysymykset on esitetty KVS International BV:n (jäljempänä KVS) ja Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserijin (Alankomaiden maatalous-, luonnonsuojelu- ja kalastusministeriö) välisessä asiassa, joka koski todistuksen saamista sonnin siemennesteen viemiseksi toisiin jäsenvaltioihin.

Sovellettava lainsäädäntö

3 Direktiivin 88/407/ETY 1 artiklassa säädetään eläinten terveyttä koskevista vaatimuksista, joita sovelletaan yhteisön sisäiseen nautojen pakastetun siemennesteen kauppaan. Tätä varten direktiivin 3 artiklan b kohdassa säädetään, että "jokaisen jäsenvaltion on huolehdittava, että" — — siemennestettä lähetetään sen alueelta toisen jäsenvaltion alueelle "ainoastaan, kun se on kerätty naudansukuisilta kotieläimiltä, joiden terveydentila täyttää liitteen B vaatimukset".

4 Direktiivin 88/407/ETY liitteessä B säädetään hyväksytyille keinosiemennysasemille tuotavaksi hyväksyttäviä eläimiä koskevista vaatimuksista. Liitteessä B olevan 1 luvun 1 kohdan b alakohdan mukaan, sellaisena kuin tämä liite on alkuperäisessä muodossaan, keinosiemennysasemalle saadaan tuoda ainoastaan eläimiä, jotka ovat kuuluneet muun muassa luomistaudista virallisesti vapaaksi todettuihin tai luomistaudista vapaaksi todettuihin karjoihin ja joita ei saa olla "aikaisemmin pidetty muissa karjoissa, joiden tautitilanne on huonompi".

5 Direktiivin 88/407/ETY 20 artiklan 1 kohdassa olevan siirtymäsäännöksen mukaan direktiiviä 88/407/ETY ei sovelleta jäsenvaltiossa ennen 1.1.1990 kerättyyn ja käsiteltyyn siemennesteeseen.

6 Direktiivin 88/407/ETY neljännen perustelukappaleen mukaan yhteisön sisäisessä siemennesteen kaupassa jäsenvaltio, jonka alueella siemenneste kerätään,

on velvollinen huolehtimaan siitä, että siemenneste on kerätty "luovuttajaeläi[mestä, jonka] terveydentila on sellainen kuin eläintautien leviämisvaaran torjumiseksi on edellytettävä".

7 Direktiivin 93/60/ETY, jolla muutetaan direktiiviä 88/407/ETY, neljännessä perustelukappaleessa todetaan, että se on annettu "tiettyjen ongelmien selvittämiseksi ja tekniikan kehityksen huomioon ottamiseksi — — ja — — luomistautia, tuberkuloosia ja leukoosia koskevi[en sääntöjen yhdenmukaistamiseksi] direktiivissä 64/432/ETY annettuihin sääntöihin".

8 Direktiivin 93/60/ETY 1 artiklan 8 kohdalla muutetaan liitteessä B olevan I luvun 1 kohdan b alakohtaa siten, että keinosiemennysasemalle saadaan tuoda ainoastaan eläimiä, jotka ovat kuuluneet virallisesti muun muassa luomistaudista vapaaksi todettuun karjaan ja että "eläimiä ei saa olla aikaisemmin pidetty yhdessä tai useammassa karjassa, jonka tautitilanne on huonompi".

9 Direktiivin 93/60/ETY 3 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on saatettava direktiivin noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset voimaan 1.7.1994 mennessä. Ennen tätä ajankohtaa kerätyn siemennesteen kaupan osalta ei ole säädetty siirtymäajasta.

Pääasian tosiseikat ja ennakkoratkaisukysymykset

10 KVS esitti 7.6.1996, eli direktiivissä 93/60/ETY säädetyn täytäntöönpanoa koskevan määräajan jälkeen, hakemuksen todistuksen saamiseksi ennen kyseistä päivää kerätyn ja pakastetun siemennesteen viemiseksi toisiin jäsenvaltioihin.

11 Siemenneste oli kerätty vuonna 1988 Belgiassa sellaisella tilalla syntyneestä sonnista, jonka karja oli virallisesti todettu luomistaudista vapaaksi vasta 1.1.1991 alkaen. Sonni pysyi tilalla sen lokakuussa 1991 Alankomaihin tapahtuneeseen vientiin asti, jossa se hyväksyttiin tuotavaksi eristämisajanjakson ja tuloksiltaan negatiivisten luomistautikokeiden jälkeen KVS:n keinosiemennysasemalle.

12 Alankomaiden maatalousministeriö katsoi, että sonni täytti maahan tullessaan direktiivin 88/407/ETY liitteen B mukaiset vaatimukset eläinten tuomiseksi keinosiemennysasemalle. Belgian viranomaiset ilmoittivat kuitenkin tämän jälkeen alankomaalaisille viranomaisille, ettei kysymyksessä olevaa sonnia saanut tuoda keinosiemennysasemalle ja että sen siemennestettä ei saanut saattaa markkinoille, koska karjassa, jossa se oli ja oli ollut, oli ollut luomistautia tiettynä aikana.

13 Belgian valvontaviranomaisten mukaan kyseinen sonni ei täyttänyt tästä syystä direktiivin 88/407/ETY eläinten keinosiemennysasemalle tuomiseen vaadittavia edellytyksiä; direktiivin liitteessä B olevan 1 luvun 1 kohdan b alakohtaa oli kyseisten valvontaviranomaisten mukaan tulkittava siten, että siinä suljetaan pois kaikki terveysriskit; erityisesti tämä koskee sellaisesta siitossonnista aiheutuvia mahdollisia riskejä, joka oli kuulunut jossakin vaiheessa tämän direktiivin mukaan "kelpaamattomaan karjaan".

14 KVS esitti 7.6.1996 toimivaltaisena alankomaalaisena viranomaisena olevalle Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vleesille (kansallinen karjan ja lihan valvontaviranomainen) hakemuksen todistuksen saamiseksi ennen direktiivin 93/60/ETY täytäntöönpanoa varten säädetyn määräajan päättymistä kerätyn, sonnin pakastetun siemennesteen viemiseksi Belgiaan ja Ranskaan.

15 Alankomaiden maatalousministeriö hylkäsi 10.6.1996 antamallaan päätöksellä hakemuksen sillä perusteella, että sonni ei täyttänyt sen pakastetun siemennesteen suunnitellun viennin ajankohtana edellytystä, jonka mukaan sitä ei saa olla pidetty yhdessä tai useammassa karjassa, jonka tautitilanne on sitä direktiivillä 88/407/ETY, sellaisena kuin se on muutettuna, säädettyä tautitilannetta huonompi, jonka mukaan karja on täytynyt todeta virallisesti luomistaudista vapaaksi. KVS:n tekemä valitus päätöksestä hylättiin.

16 KVS:n nosti kanteen vientitodistuksen epäämisestä College van Beroep voor het Bedrijfslevenissä, joka lykkäsi asian käsittelyä ja esitti yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

"1) Onko direktiivin 88/407/ETY 3 artiklan alkuosaa ja b alakohtaa tulkittava niin, että sellaisen sonnin siemenneste, joka oli jo ennen muuttamisdirektiivin 93/60/ETY antamista hyväksytty tuotavaksi hyväksytylle keinosiemennysasemalle sen vuoksi, että sonni täytti silloin voimassa olleet hyväksymisedellytykset, ei täytä (enää) direktiivin 3 artiklan b alakohdassa asetettua edellytystä, jos sinä ajankohtana, jolloin siemennesteelle haetaan todistusta, kyseinen eläin ei täytä enää niitä muutettuja edellytyksiä, joiden perusteella eläin saadaan tuoda keinosiemennysasemalle, joista säädetään direktiivin 88/407/ETY liitteessä B olevan I luvun 1 kohdan b alakohdassa?

Jos vastaus kysymykseen 1 on myöntävä:

2) Onko direktiivin 88/407/ETY 20 artiklaan sisältyviä siirtymäajan säännöksiä tulkittava niin, että direktiiviä on vastaavasti sovellettava siemennesteeseen, joka on saatu ja käsitelty ennen 1.7.1994?

Jos vastaus kysymykseen 1 on myöntävä ja kysymykseen 2 kieltävä:

3) Onko direktiivi 93/60/ETY pätemätön sen vuoksi, että se on ristiriidassa yleisten oikeusperiaatteiden ja erityisesti luottamuksensuojan periaatteen ja suhteellisuusperiaatteen kanssa, koska tässä direktiivissä ei säädetä siirtymäajan toimenpiteistä, joilla estettäisiin yhteisön sisäisen kaupan rajoitukset, jotka kohdistuvat sellaisten sonnien siemennesteeseen, jotka oli voimassa olleiden säännösten mukaisesti hyväksytty tuotaviksi hyväksytylle keinosiemennysasemalle jo ennen kyseisen direktiivin antamista?

Jos vastaus kysymykseen 1 on kieltävä:

4) Direktiivin 93/60/ETY 1 artiklan 8 kohdalla muutetaan direktiivin liitteessä B olevan I luvun 1 kohdan b alakohtaa niin, että aikaisempi sanamuoto 'eläimiä ei saa olla aikaisemmin pidetty muissa karjoissa, joiden tautitilanne on huonompi', korvataan sanamuodolla 'eläimiä ei saa olla aikaisemmin pidetty yhdessä tai useammassa karjassa, jonka tautitilanne on huonompi'. Onko tätä muutosta tulkittava niin, että kysymys on pelkästä selvennyksestä, vai onko tätä pidettävä aineellisena muutoksena, joka kohdistuu niihin edellytyksiin, joiden mukaisesti nautoja saadaan tuoda hyväksytyille keinosiemennysasemille?"

17 Kansallinen tuomioistuin haluaa selvittää neljännellä kysymyksellään, joka on syytä tutkia ensiksi, pääasiallisesti sen, onko direktiivin 88/407/ETY 3 artiklan b alakohtaa ja saman direktiivin liitteessä B olevan 1 luvun 1 kohdan b alakohtaa, sellaisena kuin se oli alkuperäisessä muodossaan ja sellaisena kuin se on muutettuna direktiivillä 93/60/ETY, tulkittava siten, jos sonni on kuulunut ennen keinosiemennysasemalle tuotavaksi hyväksymistään karjaan, jota ei ole virallisesti todettu luomistaudista vapaaksi, sen siemenneste suljetaan pois yhteisön sisäisestä kaupasta jo siitä syystä, että karjan tautitilanne on muuttunut sinä aikana, jona eläintä pidettiin tässä karjassa.

18 KVS ja Alankomaiden hallitus väittävät, että direktiivillä 93/60/ETY on tiukennettu niitä edellytyksiä, joiden mukaisesti eläimiä saadaan tuoda hyväksytyille keinosiemennysasemille, ja että näitä edellytyksiä on siten muutettu aineellisesti direktiiviin 88/407/ETY nähden siten, että direktiivissä 93/60/ETY vaaditaan tästä lähtien, että edellytystä, jonka mukaan luomistautia ei saa esiintyä, ei sen jälkeen sovelleta pelkästään aikaisempiin karjoihin, vaan myös siihen karjaan, josta eläin oli välittömästi tullut keinosiemennysasemalle.

19 Ranskan hallitus, neuvosto ja komissio muistuttavat ensiksi, että luomistauti tarttuu äärimmäisen helposti ja että tauti ei siirry pelkästään kohdussa sikiöön, vaan tartunta tapahtuu myös silmien limakalvojen ja suun kautta. Ne viittaavat erityisesti siihen, ettei siemennesteen negatiivisella bakteriologisella tutkimustuloksella eikä negatiivisella serologiatuloksella voida tieteen nykyisessä tilassa sulkea pois sitä, etteikö luomistautikarjassa syntyneen sonnin siemennesteessä ole joskus myöhemmin luomistautia. Lisäksi bakteeri kestää täydellisesti pakastamisen. Sen, että siitossonni on ollut luomistautikarjassa, on siten katsottava ehdottomasti estävän sen, että sonnin siemenneste voitaisiin hyväksyä yhteisön sisäiseen kauppaan.

20 Nimittäin, silloin kun eläin on ollut kosketuksissa luomistautiin, terveysriski on sama, jos sonni on ollut karjassa, jonka tautitilanne on huonompi, kuin jos sonni on ollut karjassa, jonka tautitilanne on ollut huonompi osan sonnin karjassaoloajasta. Näin ollen Ranskan hallitus, neuvosto ja komissio katsovat, että direktiivin 88/407/ETY liitteessä B olevan I luvun 1 kohdan b alakohtaa on tulkittava siten, että se koskee näitä molempia tapauksia. Direktiivillä 93/60/ETY ei muuteta aineellista oikeutta, vaan sillä selvennetään olemassa olevaa säädöstekstiä, kuten sitä paitsi tämän direktiivin neljännestä perustelukappaleesta käy ilmi.

Yhteisöjen tuomioistuimen arviointi asiasta

21 Yhteisöjen tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan yhteisön oikeuden säännöksen tai määräyksen tulkitsemisessa on otettava huomioon paitsi sen sanamuoto myös asiayhteys ja sillä lainsäädännöllä tavoitellut päämäärät, jonka osa säännös tai määräys on (ks. erityisesti asia 292/82, Merck, tuomio 17.11.1983, Kok. 1983, s. 3781, 12 kohta ja asia C-223/98, Adidas, tuomio 14.10.1999, Kok. 1998, s. I-7081, 23 kohta).

22 Direktiivin 88/407/ liitteessä B olevan I luvun 1 kohdan b alakohdan sanamuoto, sellaisena kuin se on muutettuna direktiivillä 93/60/ETY, jonka mukaan keinosiemennysasemille ei saada tuoda eläimiä, joita on "aikaisemmin pidetty yhdessä tai useammassa karjassa, jonka tautitilanne on huonompi", ei ole kaksiselitteinen, vaan se koskee kiistatta kaikkia muita paitsi karjoja siitä, jossa eläin on parhaillaan, sekä tätä eläimen viimeistä karjaa, sellaisena kuin se oli mahdollisesti aikaisemmin sellaisena aikana, jona sen tautitilanne oli sellaisen karjan tautitilannetta huonompi, joka on todettu virallisesti luomistaudista vapaaksi.

23 Näin ollen on tutkittava, onko tätä säännöstä, sellaisena kuin se on alkuperäisessä muodossaan, jossa käytetään ilmaisua "muissa karjoissa, joiden tautitilanne on huonompi", tulkittava direktiivin 88/407/ETY asiayhteys ja sillä tavoitellut päämäärät huomioon ottaen jo tällä tavalla.

24 Tämän osalta on syytä palauttaa mieliin, että direktiivin 88/407/ETY tarkoituksena on vahvistaa eläinten terveyttä koskevat vaatimukset yhteisön sisäisessä naudan pakastetun siemennesteen kaupassa ja että sen neljännessä perustelukappaleessa korostetaan, että tätä vientiä varten tuotteen luovuttajaeläimen terveydentilan on oltava sellainen kuin eläintautien leviämisvaaran torjumiseksi on edellytettävä.

25 Siten direktiivin 88/407/ETY tarkoituksena on muun muassa jättää markkinoiden ulkopuolelle siemenneste, josta voi aiheutua vaaroja zoonoosien, joihin luomistauti kuuluu, leviämisen suhteen.

26 Direktiivin 88/407/ETY 3 artiklan b kohdassa ja direktiivin liitteessä B olevan I luvun 1 kohdan b alakohdassa säädetään, että markkinoille pääsee ainoastaan tuote, joka on kerätty eläimistä, jotka ovat kuuluneet virallisesti luomistaudista vapaiksi todettuihin karjoihin.

27 Ranskan hallituksen, neuvoston ja komission huomautuksissaan viittaaman taudin helpon tarttuvuuden ja monien tartuntatapojen takia tuotteen turvallisuus voidaan taata ainoastaan, jos eläin, josta tuote on kerätty, ei ole missään vaiheessa ollut yhteydessä sellaisiin eläimiin, joiden tautitilanne on huonompi kuin se, että ne on todettu luomistaudista vapaiksi.

28 Tästä seuraa, että direktiivin 88/407/ETY luomistaudin torjuntaa koskeva päämäärä edellyttää, että direktiivin liitteessä B olevan 1 luvun 1 kohdan b alakohdassa, sellaisena kuin se on alkuperäisessä muodossaan, oleva ilmaisu "muut karjat, joiden tautitilanne on huonompi", on ymmärrettävä siten, että se tarkoittaa kaikkia tautitilanteeltaan huonompia karjoja, joissa eläintä on pidetty.

29 Tämän tulkinnan vahvistaa se direktiivin 93/60/ETY neljännessä perustelukappaleessa oleva maininta, jonka mukaan se on annettu pelkästään tiettyjen

ongelmien selvittämiseksi ja tekniikan kehityksen huomioon ottamiseksi ja luomistautia koskevien sääntöjen yhdenmukaistamiseksi jo olemassa oleviin sääntöihin nähden.

30 Edellä olevan perusteella neljänteen ennakkoratkaisukysymykseen on vastattava, että direktiivin 88/407/ETY 3 artiklan b alakohtaa ja sen liitteessä B olevan 1 luvun 1 kohdan b alakohtaa, sellaisena kuin tämä direktiivi on alkuperäisessä muodossaan ja sellaisena kuin se on direktiivillä 93/60/ETY muutettuna, on tulkittava siten, että jos sonni on kuulunut ennen keinosiemennysasemalle tuotavaksi hyväksymistään karjaan, jota ei ole virallisesti todettu luomistaudista vapaaksi, sen siemenneste suljetaan pois yhteisön sisäisestä kaupasta jo siitä syystä, että karjan tautitilanne on muuttunut sinä aikana, jona eläintä pidettiin tässä karjassa.

31 Neljänteen kysymykseen annettu vastaus huomioon ottaen muihin kysymyksiin ei ole tarpeen vastata.

Oikeudenkäyntikulut

32 Yhteisöjen tuomioistuimelle huomautuksensa esittäneille Alankomaiden ja Ranskan hallituksille sekä neuvostolle ja komissiolle aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja ei voida määrätä korvattaviksi. Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely yhteisöjen tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (viides jaosto)

on ratkaissut College van Beroep voor het Bedrijfslevenin 17.7.1998 tekemällään päätöksellä esittämät kysymykset seuraavasti:

Eläinten terveyttä koskevista vaatimuksista yhteisön sisäisessä naudansukuisten kotieläinten pakastetun siemennesteen kaupassa ja tuonnissa 14 päivänä kesäkuuta 1988 annetun neuvoston direktiivin 88/407/ETY 3 artiklan b alakohtaa ja sen liitteessä B olevan I luvun 1 kohdan b alakohtaa, sellaisena kuin tämä direktiivi on alkuperäisessä muodossaan ja sellaisena kuin se on muutettuna direktiivin 88/407/ETY muuttamisesta ja sen soveltamisalan laajentamisesta koskemaan nautaeläinten tuoretta siemennestettä 30.6.1993 annetulla neuvoston direktiivillä 93/60/ETY, on tulkittava siten, että jos sonni on kuulunut ennen keinosiemennysasemalle tuotavaksi hyväksymistään karjaan, jota ei ole virallisesti todettu luomistaudista vapaaksi, sen siemenneste suljetaan pois yhteisön sisäisestä kaupasta jo siitä syystä, että karjan tautitilanne on muuttunut sinä aikana, jona eläintä pidettiin tässä karjassa.

Sevón Kapteyn Jann

Ragnemalm Wathelet

Julistettiin Luxemburgissa 18 päivänä toukokuuta 2000.

R. Grass D. A. O. Edward

kirjaaja viides jaosto puheenjohtaja